

Československá branná moc v západních Čechách během mobilizace v září 1938

Petr KHÁS

Abstract: The article deals with dislocation, organization, preparations and war plans of the Czechoslovak Army and other armed forces (State Defense Guard, Czechoslovakian Gendarmerie) in West Bohemia during the mobilization in September 1938. It also describes some local engagements between Czechoslovak forces and nazi terrorist groups (Freikorps).

Key words: Czechoslovakia; mobilization 1938; Czechoslovak Army 1938; West Bohemia; Sudeten crisis; Czechoslovak border fortifications; Fall Grün; Bohemian Forest; Infantry Regiment 35; State Defense Guard

Rok 1938 jako věčné téma

Jen málo událostí v moderních československých dějinách dokáže i po více než osmdesáti letech vzbudit takové vášně jako pochmurné období září 1938 a s ním spojené události, souhrnně označované jako Mnichovská krize. Téma dodnes rezonuje napříč společností. Stává se tak nejen předmětem rozličných knih a studií, ale debata na téma „měli jsme se bránit?“ patří též mezi oblíbené celospolečenské spory. Existuje jen málo lidí v české společnosti, jež by na osudné září 1938 nemělo žádný názor. Obě strany sporu následně do debaty přispívají vášnivými a naprosto neprůstřelnými argumenty, jež se často navzájem popírají a nezdídka bývají založeny spíše na mýtech a legendách, než-li na faktech. A právě zápal, s nímž ony diskuse probíhají, je jasným důkazem toho, že rok 1938 stále v české kolektivní paměti zaujímá specifické místo.

Otázka „proč tomu tak je?“ by vydala na samostatnou studii, možná spíše samostatnou knihu. S velkou pravděpodobností budou hrát v „posedlosti“ rokem 1938 velkou roli emoce. Však také Mnichovská dohoda bývá i v seriózních knihách nazývána mnichovskou „zradou“. A slovo „zrada“ je samo o sobě silně emocionální termín. Vedle pocitů zrady, hanby a ponížení v nás ale tragický rok 1938 vyvolává ještě jinou, mnohem pozitivnější emoci. Tou emoci je hrdost. Hrdost na národ, jenž se chtěl bránit přesile. Hrdost na záložníky, kteří s nadšením rukovali do armády. Hrdost na armádu, která byla připravena bránit republiku. A nejvyšší míry tato hrdost dosáhla možná právě v okamžicích zářijové mobilizace, kdy muži nastupovali do zbraně, kdy se z otců a synů stávali vojáci a kdy se slova vojenské přísahy zhmotňovala v činy.

Cesta k září 1938

V roce 1933 se v Německu chopili moci nacisté v čele s Adolfem Hitlerem. Hitlerova protidemokratická politika vyvolávala obavy v řadě evropských zemí, včetně Československa, coby německého souseda. Nacisté otevřeně odmítali (kromě jiného) také tzv. Versailleský systém.^{1]} Vzhledem k tomu, že ČSR byla přímým produktem právě tohoto mezinárodně-politického systému, cítili se představitelé první Československé republiky Hitlerovým nástupem k moci ohroženi.

Napětí mezi Německou říší a Československou republikou postupně rostlo. Vrcholu dosáhlo v roce 1938. První zahraniční obětí nacistické agresivní politiky se stalo Rakousko, jež bylo obsazeno během anšlusu, který započal 12. března 1938. Československé zpravodajské složky o chystaných německých krocích věděly již od 8. března. Velení armády zvažovalo vyhlášení mobilizace, politici představitelé ČSR ale nakonec kvůli obavám z eskalace napětí k takovému kroku nepřistoupili.^{2]} Obsazení Rakouska tak proběhlo bez vojenské reakce ze strany ČSR.^{3]} Mělo ale pro naši republiku zásadní význam, a to zejména z hlediska vojenského. Do března 1938 totiž hranice mezi Německou říší a ČSR měřila 1539 kilometrů. Po anšlusu se prodloužila o dalších 558 kilometrů na 2097 kilometrů.^{4]}

Další vyostření situace nastalo v květnu 1938. Během 19. května přinesly československé zpravodajské služby informace, že se německá armáda soustřeďuje u hranic a připravuje se na vpád do ČSR. Československé velení se obávalo překvapivého německého útoku, který zastihne naši obranu nepřipravenou, a proto bylo rozhodnuto o mobilizaci části záloh a zesílení ochrany hranic. Informace o pohybu Wehrmachtu v nástupních prostorech u československých hranic se nicméně nepotvrdily a květnová krize, jak je tato událost nazývána, 23. května pominula. Československé bezpečnostní složky nicméně nastalou situaci využily k tomu, aby alespoň částečně obnovily pořádek v pohraničí, kde se německé obyvatelstvo stále více radikalizovalo.^{5]}

Krizová situace dosáhla svého vrcholu v září 1938. V té době dále narůstala agresivita sudetoněmeckých teroristických bojůvek, jež řádily napříč pohraničím a za cíl svých výpadů si vybíraly československé obyvatelstvo, příslušníky československých bezpečnostních složek, ale i antifašisty z řad svých

1] Systém uspořádání v Evropě a ve světě, jenž byl opřen o sérii mezinárodních smluv, které byly uzavřeny po konci první světové války s poraženými mocnostmi, a to včetně Německa.

2] Jan TESAŘ, *Mnichovský komplex*, Praha 2000, s. 79–81.

3] Zdeněk KÁRNÍK, *Malé dějiny Československé (1867–1939)*, Praha 2008, s. 336–338.

4] Miloslav JOHN, *Září 1938 I*, Praha 1997, s. 212–214.

5] Igor LUKÉŠ, *Czechoslovakia between Stalin and Hitler. The Diplomacy of Edvard Beneš in 1930 s*, New York 1996, s. 142–145.

krajanů.^{6]} Po Hitlerově projevu v Norimberku 12. září 1938 vypuklo v pohraničí otevřené povstání proti československému státu, které si vynutilo zásah československé armády, která musela obnovovat pořádek v regionech s většinovým německým obyvatelstvem.^{7]}

Po událostech z poloviny září 1938 již i těm největším optimistům bylo jasné, že se otevřený válečný konflikt mezi ČSR a Německou říší nezadržitelně blíží. Otázkou už nebylo, zda vypukne, ale kdy. Československá armáda se na konflikt připravovala řadu let a měla jasné představy o tom, jakým způsobem chce svést boj o bytí a nebytí československého státu.

Plány na obranu republiky, nástupní a válečné plány československé branné moci

Tyto představy byly konkrétně zhmotněny do tzv. nástupních plánů, které určovaly, jak bude obrana republiky v praxi vypadat, jak bude československá armáda v době války organizována, jak bude manévrovat atd. Spolu s tím, jak se měnila zahraničně-politická situace v Evropě, revidovalo a pozměňovalo velení československé armády i tyto nástupní (nebo válečné) plány,^{8]} podle nichž mělo vojsko v případě ohrožení státu zaujmout své pozice na hranicích republiky a připravit se k obraně vlasti.

Vážený problém způsobil československým vojenským plánovačům již zmíněný anšlus Rakouska v březnu 1938. Německá armáda teď mohla nově zaútočit kromě severu a západu i z dalších oblastí na jih od státní hranice. Rovněž bylo nutno počítat s hrozbou ze strany Maďarska, které se nikterak netajilo svými územními nároky v oblastech Slovenska a Podkarpatské Rusi.^{9]} V důsledku toho došlo v létě 1938 k přepracování nástupních plánů československé armády. Nově byl vypracován tzv. Nástupový plán VII, platný od 15. července 1938.^{10]}

Ten počítal s obranou republiky proti hrozbám ze strany Německa (sever, západ a jih) a Maďarska (jih). V případě Polska českoslovenští generálové věřili, že zůstane neutrální.^{11]} Českoslovenští stratégové předpokládali (na zá-

6] M. JOHN, *Září 1938 I*, s. 311–313.

7] Stanislav MOTL, *Válka před válkou. Krvavý podzim 1938 v Čechách a na Moravě*, Praha 2015, s. 147–163.

8] Armáda měla mobilizovat podle tzv. nástupních plánů, které se v okamžiku vypuknutí války měnily na tzv. válečné plány.

9] Stejně jako Německo i Maďarsko se ve své zahraniční politice orientovalo na revizi Versailleského systému, protože na jeho základě maďarský stát přišel o území, jež pokládal za svá.

10] Pavel ŠRÁMEK, *Ve stínu Mnichova. Z historie Československé armády 1932–1939*, Praha 2008, s. 82.

11] Tato představa byla spíše zbožným přáním, a to proto, že vztahy mezi ČSR a Polskem byly po celou meziválečnou éru špatné, jelikož Polsko si nárokovalo oblast Těšínska.

kladě zpravodajských informací), že se Němci pokusí o koordinovaný útok ze severu a z jihu. Ten měl mít za cíl přetnout území ČSR v jeho nejužší části, to jest na území Moravy.^{12]} V případě, že by Wehrmacht ve své snaze uspěl, způsobil by tím československé armádě fatální problémy.

Československá obranná koncepce totiž vycházela z jakési doktríny pružné (elastické) obrany. Ta počítala s postupným stahováním vojska od západní hranice směrem do vnitrozemí. Naši vojáci měli (za vedení zdržovacích a ústupových bojů) ustoupit nejdříve na linii Vltavy a Labe západně od Prahy, následně podle potřeby na Českomoravskou vrchovinu a poté, v krajním případě, až do západoslovenských hor. Zde měli, opření o vrcholky Karpat a Javorníků, vyčkat útoku západních spojenců (zejména Francie) proti Německu a následně přejít do protiofenzívy.^{13]}

Na konci srpna 1938 ale došlo k redukci nástupového plánu VII, respektive jeho obměně. Ta nesla název varianta XIII a vycházela z nově získaných zpravodajských informací, podle nichž se německé síly chystají místo na severní a jižní Moravu vést svůj hlavní nápor ve směru severních a jižních Čech. Z tohoto důvodu přesunulo československé vrchní velení další síly do Čech, aby tomuto náporu mohly účinně čelit.^{14]}

Nástupový plán VII, varianta XIII

Mobilizované československé vojsko bylo organizačně rozděleno do čtyř polních armád. Nejvýchodněji měla operovat 3. armáda. Ta byla složena ze sedmi divizí – dvou pěších, čtyř z hraničních oblastí^{15]} a jedné rychlé divize. Velitelem byl armádní generál Josef Votruba a jeho velitelské stanoviště se nacházelo ve slovenské Kremnici. Operačním prostorem 3. armády měla být československo-maďarská hranice na jižním Slovensku a v jihozápadní části Podkarpatské Rusi. Měla bránit případné maďarské agresi od jihu.^{16]}

Severní Moravu měla bránit 2. armáda. Ta se skládala ze čtyř divizí (dvou pěších a dvou z hraničních oblastí), což z ní činilo nejmenší ze všech čtyř mobilizovaných polních armád. V jejím čele stál divizní generál Vojtěch Luža, velitelství sídlilo v Olomouci.^{17]}

12] Václav KURAL – František VAŠEK, *Hitlerova odložená válka za zničení ČSR*, Praha 2008, s. 88–94.

13] Pavel PECH, *Základní východiska organizační výstavby československé armády a její limity v letech 1933–1938*, Veda – armáda – společnost 3, č. 1, 1992, s. 48–77.

14] P. ŠRÁMEK, *Ve stínu Mnichova*, s. 84–86.

15] Hraniční oblast byla jednotka o síle divize. Od pěší divize se lišila drobně odlišnou skladbou. Každá hraniční oblast měla své číslo (např. Hraniční oblast 32, HO 32).

16] Bedřich HAMÁK – Ivo VONDROVSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, Dvůr Králové nad Labem 2010, s. 112–114.

17] Tamtéž, s. 91–95.

Obrana jižní Moravy byla svěřena 4. armádě. Její velitel, armádní generál Lev Prchala, mohl počítat s devíti divizemi^{18]} – pěti pěšími, dvěma z hraničních oblastí a dvěma rychlými. Sídlem armádního velitelství bylo město Brno.^{19]}

1. armáda, její skladba a úkoly

Tato práce se co do geografického vymezení zaměří na oblast západních Čech, se zvláštním zřetelem na regiony jižního Plzeňska a Klatovska. V dílčích pasážích se pak dotkne i Železnorudska. Je tomu tak proto, že na uvedených oblastech lze dobře demonstrovat teoretické možnosti československé obrany v září 1938, jelikož jsou dobře zmapovány a dochovaly se o nich informační zdroje. Dalším důvodem je fakt, že jednotky, které sloužily na Klatovsku a jižním Plzeňsku a jimiž se tato práce v dalších pasážích podrobněji zabývá, jsou z badatelského hlediska velmi zajímavé. Ať už proto, že se jedná o legendární jednotky se vztahem k regionu (Pěší pluk 35), či naopak o jednotky, jež dosud stály v pozadí zájmu (dobranští dragouni, Dělostřelecký pluk 2). Situace na Železnorudsku pak slouží jako jakási případová studie toho, jak v září 1938 probíhaly konflikty mezi sudetoněmeckými teroristy a československými bezpečnostními složkami.

Pro potřeby této práce je tak klíčová 1. armáda. Ta byla pověřena obranou převážně části Čech, a to včetně jejich západní části. Celková délka hranice, za níž bylo toto vojenské těleso odpovědné, čítala 631 kilometrů. Začínala v jižních Čechách v oblasti toku řeky Vltavy, kde se levé křídlo 1. armády stýkalo s pravým křídlem 4. armády. Následně pokračovala zhruba podél západní a severní hranice republiky až k dělostřelecké tvrzi Bouda, na pomezí Jeseníků a Orlických hor, kde se pravé křídlo této armády dotýkalo levého křídla sousední 2. armády.^{20]} Velitelem 1. armády byl hrdina československých legií, armádní generál Sergej Vojcechovský. Bylo mu podřízeno celkem 11 jednotek v síle divize, z nichž 10 bylo rozděleno do čtyř vyšších (sborových) jednotek a jedna (18. pěší divize) byla podřízena osobně veliteli 1. armády.^{21]}

Zmíněnými čtyřmi vyššími jednotkami byly vlastně 4 armádní sbory. Šlo o I. a II. sbor a také o Hraniční pásmo XI a Hraniční pásmo XII, což byly v podstatě jednotky silou a organizací podobné armádnímu sboru.^{22]} Zmíněná

18] 4. armáda byla posílena právě v důsledku anšlusu Rakouska.

19] B. HAMÁK – I. VONDROVSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 123–126.

20] P. ŠRÁMEK, *Ve stínu Mnichova*, s. 85. Zde se také nachází přehledová mapa dislokace vyšších jednotek čs. armády v září 1938, z níž lze vyčíst všechny uváděné informace.

21] B. HAMÁK – I. VONDROVSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 40–44.

22] Tak jako hraniční oblast byla ekvivalentem divize, bylo hraniční pásmo ekvivalentem

18. pěší divize plnila funkci jakési operativní zálohy a jak již bylo uvedeno, byla podřízena přímo Vojecechovskému.

II. sbor a Hraniční pásmo XII byly dislokovány v severních Čechách, přičemž jednotky Hraničního pásma XII (konkrétně Hraniční oblast 35) tvořily pravé křídlo 1. armády.^{23]} Jejich úkolem bylo zadržet nepřítele v hornatém a relativně dobře bránitelném terénu a dát tak jednotkám ze sestavy 1. armády, jež byly dislokovány více na západ, možnost stáhnout se do obranných linií více ve vnitrozemí, aniž by jim hrozilo odříznutí směrem od severu. A to přesně dle plánu na elasticickou obranu a postupné stahování vojska ze západu na východ, jenž byl zmíněn výše.

Obranou západních Čech pak byly pověřeny jednotky ze sestavy I. sboru a Hraničního pásma XI.

Do sestavy Hraničního pásma XI patřily dvě vyšší jednotky. Šlo o Skupinu 1^{24]} a Velitelství okrsku Praha (obě zhruba v síle divize). Druhá jmenovaná jednotka měla bránit přístupy k Praze od západu a aktivně se tak podílet na obraně hlavního města na linii opevnění, známé jako Pražská čára.^{25]}

Pro potřeby této práce je ale důležitější Skupina 1. Ta operovala mezi Rtní nad Sázavou (kde se její pravé křídlo napojovalo na levé křídlo II. sboru, konkrétně 3. pěší divizi) a Toužimí (kde se její levé křídlo napojovalo na pravé křídlo I. sboru, konkrétně Hraniční oblast 32). Skupina 1^{26]} tak měla držet obrannou linii o přibližné délce 114 kilometrů. Jejím velitelem byl Vojecechovského spolubojovník z legií, brigádní generál Karel Václav Petřík. Jeho velitelské stanoviště se nacházelo v Rakovníku. Úkolem Petříkovy Skupiny 1 byla elastická obrana proti německému náporu od severu, a to za pomoci linie opevnění, jež začínalo několik kilometrů západně od Klášterce nad Ohří a táhlo se podél státní hranice až k Ústí nad Labem.^{27]} Jednotky mohly v případě silného nepřátelského útoku ustoupit na druhé obranné postavení. To se táhlo zhruba na linii měst Žatec – Louny – Libochovice – Roudnice nad Labem a opíralo se jak o objekty opevnění, tak o přírodní překážky v podobě řek Ohře a Blšanky. Tato linie už ale následně měla být držena za každou cenu, protože při jejím prolomení hrozilo, že nepřítel prorazí do týla jednotkám, které byly umístěny dále na jihozápad^{28]} (zejména Hraniční oblast 32 a 2. pěší divize). K tomuto účelu disponoval generál Petřík poměrně slušnou silou. Skupinu 1 tvořilo téměř 30 000 vojáků, kteří náleželi k pěším plukům 46, 151 a 152 a dělostřeleckým plukům

23] P. ŠRÁMEK, *Ve stínu Mnichova*, s. 85.

24] Skupina, stejně jako Hraniční oblast, byla jednotka podobná divizi, byť díky nestandardní skladbě rovněž nebyla nazývána divizí.

25] B. HAMÁK – I. VONDRONSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 72.

26] Karel STRAKA, *Skupina 1. Nestandardní vyšší jednotka zajištění hranic od jara do podzimu 1938*, *Historie a vojenství* 60, č. 4, 2011, s. 4–23.

27] Skupina 1 samozřejmě neměla tuto linii hájit celou, nýbrž pouze její západní část.

28] B. HAMÁK – I. VONDRONSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 73.

32, 42 a 44. Pod přímé Petříkovo velení dále spadaly ještě 3 hraničářské praporey, četa tanků a předzvědný oddíl.^{29]} Dále se generál mohl spolehnout na poměrně velký počet protitankových kanónů a jeho obranná linie se opírala o téměř sedm stovek již zmíněných objektů lehkého opevnění vzor 37.^{30]}

Západně od Toužimi se stýkalo levé křídlo Hraničního pásma XI a pravé křídlo I. sboru. První sbor zde byl konkrétně reprezentován jednotkami Hraniční oblasti (HO) 32.^{31]} Úkolem HO 32 bylo držet frontu dlouhou 135 kilometrů, jež začínala u Toužimi a končila u jihočeských Stach (kde se již nacházelo pravé křídlo 5. pěší divize). Hraniční oblast 32 disponovala silou zhruba 24 000 mužů. Mimo pěších pluků (pěší pluky 18, 35 a 153) a dělostřeleckého pluku 131 mohl její velitel, brigádní generál Jan Kloud, počítat například i s tančíky, lehkými tanky a obrněnými automobily (vše v síle čtyři) nebo dvěma obrněnými vlaky. Úkolem HO 32 bylo bránit nepříteli v přístupu k Plzni od západu a vést pružné ústupové boje. K tomuto účelu mohli Kloudovi vojáci využít i linii opevnění na tzv. Plzeňské čáře.^{32]}

Vrchní velení armády si ale samozřejmě realisticky uvědomovalo, že pouhých 20 000 vojáků nemůže nápor nepřítele ve směru na Plzeň zastavit. Proto, jak již bylo uvedeno, měli vojáci HO 32 vést zdržovací boje a postupně se stahovat. Podpořit je v tom měla další jednotka ze sestavy I. sboru. Šlo o 2. pěší divizi.

2. pěší divize měla 12 000 mužů, v jejím čele stál brigádní generál Václav Pozdíšek a dislokována byla v kasárnách v plzeňské čtvrti Doubravka. Do její sestavy patřily pěší pluky 96, 85, 68 a dělostřelecký pluk 2. Disponovala rovněž smíšeným předzvědným oddílem, jehož součástí byla četa tanků, cyklistická rota a jezdecká eskadrona. Na začátku bojů měla působit jako záloha HO 32 a podpořit ji tak v ústupových bojích, které by s nejvyšší pravděpodobností byla HO 32 nucena svádět. Hlavním úkolem Pozdíškovy divize bylo pružně manévrovat proti nepříteli a zacelit případné mezery, které by mohly v obranných postaveních vzniknout, pokud by byla někde proražena linie HO 32, či pokud by se její obranné postavení v některých místech zhroutilo. Obě jednotky pak měly vytvořit souvislou obrannou linii na Plzeňské čáře a, opíraje se na severu o Skupinu 1 a na jihu o 5. pěší divizi, bránit (alespoň na krátký čas) přístupy k západočeské metropoli.^{33]}

Jak bylo uvedeno výše, do sestavy Vojcechovského 1. armády patřila kromě čtyř jednotek ve velikosti sboru a jim podřízených jednotek ještě 18. pěší divize. Ta byla podřízena osobně veliteli 1. armády a s jejím nasazením se

29] V případě Skupiny 1 se předzvědný oddíl skládal z jezdecké eskadrony a cyklistické roty, tedy vysoce mobilních jednotek.

30] B. HAMÁK – I. VONDROVSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 73.

31] P. ŠRÁMEK, *Ve stínu Mnichova*, s. 85.

32] B. HAMÁK – I. VONDROVSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 74.

33] Tamtéž.

rovněž počítalo na území západních Čech. Podle představ vrchního velení měla případně podpořit Skupinu 1 na jejím levém křídle, jež se jevilo jako relativně zranitelné. Divize ale mohla být nasazena i jinde, dle aktuální potřeby, a to zcela dle Vojcechovského uvážení. I proto byla dislokována na Kladně tak, aby mohla efektivně zasáhnout do bojů jak v severních, tak západních Čechách. Divize čítala zhruba 11 000 mužů, rozdělených mezi pěší pluky 55, 78 a 88, dělostřelecký pluk 18 a předzvědný oddíl. V jejím čele stál brigádní generál Miloslav Fassati.^{34]}

Nepřítel za hranicemi i uvnitř republiky

Z výše uvedeného tedy plyne, že do obrany západních Čech se mohly zapojit celkem 4 jednotky v síle divize.^{35]} Šlo o prvosledové jednotky Skupina 1 a Hraniční oblast 32, které by byly podpořeny druhosledovými jednotkami – 2. pěší divizí a 18. pěší divizí. Podle plánu^{36]} Fall Grün^{37]} by proti nim stála německá 10. armáda, jež by překročila hranice z Bavorska a útočila by ve směru Plzeň–Praha.^{38]}

V čele 10. armády stál generál Walter von Reichenau. Proti čtyřem československým divizím by v září 1938 mohl nasadit 10 svých divizí. Jádrem jeho armády tvořilo 7 pěších divizí (5., 9., 10., 15., 17., 25., a 31. pěší divize). Čtyři z toho byly sice nekompletní,^{39]} ale přesto se jednalo o značnou sílu. Dále měl Reichenau k dispozici 1 lehkou divizi (nekompletní), 1 tankovou divizi (1. tankovou divizi, též nekompletní) a 1 motorizovanou divizi (2. motorizovaná divize).^{40]}

10. armádu měla ve vpádu do Čech ještě podpořit německá 12. armáda generála Wilhelma von Leeb, která se skládala ze šesti divizí (5 pěších

34] Tamtéž, s. 75.

35] Nebudeme-li pro tuto chvíli brát v potaz zálohu generálního štábu, jejíž použití v západních Čechách nelze předpokládat, vzhledem k tomu, že československé velení nepočítalo s dlouhodobou obranou v tomto regionu.

36] Jan LAKOSIL – Tomáš SVOBODA, *Sudety 1938*, Praha 2014, s. 10–12.

37] Dle původního plánu operace Fall Grün měl hlavní směr německého útoku vést na severní a jižní Moravu, tedy do míst, kde bylo území republiky nejužší. Němečtí velitelé by se tak pokusili československé území přetnout a zabránit tak našim silám z Čech v ústupu na Moravu, resp. na Slovensko. Následně byl plán změněn a hlavní úder měl vést na území Čech. V září 1938 ale po intervenci Adolfa Hitlera došlo k další revizi plánu a hlavní německý úder měla nově vést 10. armáda, a to v již zmíněném směru Plzeň–Praha.

38] Jan LAKOSIL – Tomáš SVOBODA – Ladislav ČERMÁK, *Souboj bez vítěze. Německé přípravy na dobývání čs. lehkého opevnění v roce 1938*, Praha 2010, s. 88–91.

39] Německá armáda v září 1938 nemobilizovala, čili řada divizí nebyla na plných tabulkových počtech.

40] J. LAKOSIL – T. SVOBODA, *Sudety 1938*, s. 9–12.

a jedna horská, většina nekompletní, z toho dvě tvořeny bývalými vojáky rakouské armády). Ta by ale zřejmě postupovala spíše severním^{41]} směrem zhruba ve směrech na Tábor a Jindřichův Hradec a do bojů v západních Čechách by tak nezasáhla.^{42]} Zcela jistě by ale zaměstnala československou 5. pěší divizi, která bránila tento úsek fronty a ta by tak nemohla přijít na pomoc obráncům západních Čech.

Proti oblasti Krušnohoří by manévrovala německá 8. armáda generála Fedora von Bock. Von Bock měl k dispozici 5 divizí. 4 byly pěší a pouze jediná z nich byla kompletní, další divize byla motorizovaná a ani ta nebyla kompletní. K tomu měla 8. armáda k dispozici jednu standartu SS. Německá 8. armáda se neměla pokoušet o žádné hluboké průniky do československého území, ale měla v oblasti Krušných hor pouze zaměstnávat obránce (Skupinu 1).^{43]}

Pravidelná německá armáda ale nebyla jediným nepřitelem, s nímž se měli českoslovenští obránci v případě vypuknutí války potýkat. Svoji významnou roli sehrála i sudetoněmecká polovojenská (či de facto teroristická) organizace nazývaná Freikorps.^{44]} Zatímco ke střetu mezi Wehrmachtem a čs. armádou nakonec nikdy nedošlo, boje mezi Freikorpsem a československými silami probíhaly na mnoha místech republiky, zůstalo po nich mnoho mrtvých na obou stranách a tato nevyhlášená (občanská) válka o pohraničí byla vedena se vší tvrdostí a nesmlouvavostí.

Freikorps byl polovojenskou organizací, již z popudu Adolfa Hitlera v září 1938 založili ti sudetští Němci, kteří usilovali o rozbití Československa. Freikorps k prosazení svých cílů používal násilí, zavražďování a dostával se do pravidelných ozbrojených střetů s československými bezpečnostními složkami.

Počet členů SdFK lze pouze odhadovat a jistě je, že se během září 1938 zvyšoval. Od původních cca deseti tisíc členů v polovině měsíce se vyšplhal na 35 až 40 tisíc ordererů na konci září.^{45]} Špičkami organizace byli sudetoněmečtí pohlaváři jako Konrad Henlein^{46]} (velitel SdFK) či Karl Hermann Frank^{47]}

41] 10. armáda byla dislokována v Rakousku.

42] J. LAKOSIL – T. SVOBODA, *Sudety 1938*, s. 13.

43] Tamtéž, s. 14.

44] Pojem lze přeložit jako Sudetoněmecký sbor dobrovolníků, bývá označován zkratkou SdFK a pro jeho příslušníky se vžil název Orderneři.

45] Werner RÖHR, *September 1938. Die Sudetendeutsche Partei und ihr Freikorps*, Berlin 2008, s. 249.

46] Rodák z Vratislavic nad Nisou patřil mezi nejvýraznější osobnosti sudetoněmeckého hnutí v ČSR. Byl také hlavním organizátorem SdFK a vykonavatelem Hitlerových snah o destabilizaci ČSR. Po rozbití ČSR zastával funkce v rámci nacistického aparátu. Na konci války byl zajat Američany a 10. května 1945 spáchal v Plzni v zajetí sebevraždu. Podle něj bývají také ti sudetští Němci, jež se stavěli nepřátelsky k ČSR, označováni jako tzv. Henleinovci.

47] Karlovarský knihkupec Frank byl rovněž aktivním členem sudetoněmeckého hnutí a i on se podílel na rozbití ČSR. Po likvidaci republiky udělal velkou politickou kariéru, jejímž vrcholem byl post státního ministra pro Protektorát Čechy a Morava. Na konci války byl zajat, souzen a v roce 1946 na základě rozsudku československých soudů popraven.

(zástupce velitele SdFK). Freikorps využil i toho faktu, že řada záložníků německé národnosti odmítla při mobilizaci nastoupit k vojsku. V některých případech tak na pozici velitelů čet SdFK sloužili někdejší důstojníci naší armády německé národnosti.^{48]}

Během druhé poloviny září 1938 podnikl SdFK až 200 teroristických akcí.^{49]} Jednalo se o přepady celnic, četnických stanic a dalších budov, které reprezentovaly československý stát. Během těchto akcí teroristé z SdFK zabili přes 100 příslušníků československých bezpečnostních sil a německých anti-fašistů a více než 2000 dalších unesli přes hranice do Německa.^{50]} První akcí SdFK byl útok na budovy četnictva a finanční stráže v noci na 18. září 1938 v ašském výběžku. Ten byl díky své nevýhodné geografické poloze jen těžko bránitelný a ordneři toho s podporou pravidelné německé armády využili nejdříve k přepadům a následně (od 21. září) k úplnému obsazení výběžku.^{51]} Poté až do 9. října 1938 ordneři provedli desítky dalších útoků zejména proti četnickým stanicím, celnicím nebo stanovištím Stráže obrany státu.

Opevnění v západních Čechách

Stálé opevnění je jedním ze symbolů přípravy Československé republiky na válku, jež nakonec nepřišla. „Nedobytné pevnosti“ patří k hlavním argumentům těch, kteří ve shora uvedené a dodnes žijící debatě o událostech v září 1938 zastávají názor, že se republika měla bránit. Stavba opevnění ale měla kromě vojenského významu i význam politický a psychologický.

V oblasti západních Čech žila velmi početná německá menšina (či optikou regionální lze spíše říci většina). Mezi tamními Němci byly silně zastoupeny ty názorové proudy, které se stavěly nepřátelsky vůči ČSR již od jejího vzniku, byť se samozřejmě našli i takoví příslušníci sudetoněmecké menšiny, kteří republiku přijali za svou a podíleli se na jejím chodu a rozvoji. Vzájemná nedůvěra mezi německým obyvatelstvem a českými orgány se ještě prohloubila v době hospodářské krize a národnostní třenice v pohraničí umně využíval Adolf Hitler, který se jejich prostřednictvím snažil rozleptat územní celistvost ČSR.

Republika ale byla odhodlána v případě konfliktu bránit i ta území, na nichž tvořili Němci většinu obyvatel. A právě jako důkaz takového odhodlání vyrostly od poloviny 30. let (samozřejmě nejen) v západních Čechách stovky objektů lehkého opevnění. Ty tak měly jednak posloužit bojujícím jednotkám

48] Milan JENČÍK, *Zdivočelé Sudety. Nový pohled na dramatický rok 1938*, Praha 2018, s. 88.

49] Lucie JARKOVSKÁ, *Odplata či spravedlnost?*, Praha 2008, s. 23.

50] Tamtéž, s. 24.

51] Emil HRUŠKA, *Boj o pohraničí. Sudetoněmecký Freikorps v roce 1938*, Praha 2013, s. 88–92.

v případě války, ale také vyslat jasný signál německým nacionalistům v tom smyslu, že ČSR bude bojovat i o ta území, jež jsou většinou německá.^{52]}

Hlavní význam vystavěných opevnění byl ale samozřejmě vojenský. Jak již bylo uvedeno výše, pozice československých obránců by v případě německého útoku do západních Čech byla velmi složitá. Jednotky HO 32 a Skupiny 1 by se zřejmě byly nuceny stahovat pod náporom nepřítelů postupujícího z Bavorska. A to i kdyby byla naše obrana podpořena 2. a 18. pěší divizí. I proto také vznikl na území západních Čech systém opevnění, který měl našim jednotkám dát příležitost zachytit se a nepřátelský postup alespoň na krátký čas zdržet. Možnost, že by se linie v západních Čechách udržela dlouhodoběji, československé velení nepokládalo za příliš reálnou. Vojska se tak za vedení ústupových bojů měla stahovat směrem ku Praze na Vltavskou linii, kde se již dalo očekávat zdržení nepřítelů na delší dobu.^{53]}

Linie opevnění, jež měla bránit přístupu k Plzni, začínala zhruba u obce Vrhavců v okrese Klatovy. Dále ubíhala na sever, dotkla se západního předměstí Klatov a přes Dolany mířila k Ježovům. Zde uhnula západně a vytvořila oblouk, který probíhal severo-západně zhruba na linii obcí Buková, Holýšov, Černovice. U Černovic se opět stočila na sever, protнула Kladruby, aby se ve Stříbře napojila na tok řeky Mže. Odsud pak kopírovala západní část Hracholuské přehrady a u Blahoust se opět zlomila k severu, aby podél linie Úterského potoka pokračovala až k obci Pakoslav. Zde se obrátila na severo-východ a končila východně od Manětína, u obce Černá Hať.^{54]} Tato soustava opevnění bývá také někdy označována jako tzv. Plzeňská čára.^{55]}

Obrana západních Čech, aneb problematika strážních praporů

Před samotným popisem rozložení jednotek na Plzeňské čáře a v jejím okolí je potřeba se nejdříve obeznámit s funkcí tzv. strážních praporů. Ty vznikaly již od počátku roku 1938 a jejich úkolem v mírových časech byla primárně ostražování rozestavěných objektů opevnění, které by se v regionu se silným zastoupením německého obyvatelstva mohly stát terčem sabotáží a špionáže.^{56]} Strážní

52] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 107. Kniha Milana Jenčíka přináší detailní a o zevrubný archivní výzkum opřený popis událostí během roku 1938 v západních Čechách, zejména pak na Plzeňsku a Klatovsku. Jako taková se stala důležitým zdrojem pro tuto práci.

53] Radan LÁŠEK, „Pražská čára“. *Vnější obrana Prahy*, Dvůr Králové nad Labem 1995, s. 47.

54] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 109. Pro dobrou orientaci v liniích čs. opevnění poslouží rovněž unikátní projekt interaktivní mapy čs. opevnění, dostupný na webu <http://mapa.opevneni.cz/>.

55] Josef FRANČÍK a kol., *Plzeňská čára. Československé opevnění z let 1935–1938 v západních Čechách*, Dvůr Králové nad Labem 2006, s. 23.

56] Jiří FIDLER – Václav SLUKA, *Encyklopedie branné moci Republiky československé 1920–*

prapory také měly v případě nenadálého německého útoku tuto linii opevnění obsadit a držet ji, dokud se na místo nedorazily pravidelné a zmobilizované jednotky.^{57]} Z toho důvodu se strážní prapory skládaly zásadně z mužů, kteří žili v okolí působnosti praporu. Díky tomu velení doufalo, že prapory bude možno rychle aktivovat a jejich vojáci budou vést boje v oblastech, které dobře znají.

O činnosti strážních praporů v době míru máme informace ze směrnice pro službu hlídek, vydané velitelem 1. roty strážního praporu XVII, štábním kapitánem Rudolfem Šefránkem. Prapor sloužil na Plzeňské čáře (viz dále). V uvedené směrnici jsou vojáci například jasně nabádáni, aby nepodávali informace o pevnostních stavbách nikomu, a to včetně důstojníků, kteří se prokázají legitimací. Osoba, která by se vojáků na jejich úkoly dotazovala, měla být zatčena a předána četnictvu. Dále bylo určeno, že v dvojčlenných hlídkách nesmí být spolu nikdy dva vojáci německé národnosti. Hlídky též byly vysílány v různé časy a měnil se i směr, ve kterém procházely danou oblast. Velitel roty dále nařizoval, aby vojáci hlídkovali s nasazenými bodáky. Každý člen hlídky si s sebou na obchůzku bral jeden karton munice, pušky se ale předem nenabíjely. Na manipulaci s municí byl vůbec kladen velký důraz a vojáci ji museli po návratu z hlídky ihned odevzdat. Škpt. Šefránek v dokumentu doslovně píše, že „výmluvy, že náboje některý voják z hlídky ztratil, nepřipouštím. Každý voják musí o ně pečovat tak, aby ztráta byla nemožná.“ Mimo podezřelých osob měli muži ze strážních praporů pátrat i po letadlech.^{58]}

Šefránek byl vůbec k některým činnostem svých podřízených dosti kritický. Zmiňuje například situaci, kdy hlídka přehlédla automobil, který stál asi šest metrů od jednoho z pevnostních objektů, a to v osm hodin večer. Zmiňuje rovněž, že vojáci se potulují po okolí a „mužstvo ani velitelé nechápu svých povinností“.^{59]} Byť se jedná pouze o dílčí informaci od jednoho velitele, jedné roty, jednoho strážního praporu, poukazuje na skutečnost, že bojová hodnota strážních praporů zřejmě nebyla nikterak vysoká. V situaci, kdy vojáci zanedbávali i základní strážní službu, se pak nabízí otázka, jak by vypadal jejich výkon v ostrém bojovém střetu s německými útočníky.

Specifickou potíž pak představovala ta skutečnost, že část mužstva mobilizovaných jednotek tvořili záložníci německé národnosti. Vzhledem k tomu, že sudetoněmecká menšina byla po dlouhé roky terčem nacistické propagandy, bylo možno předpokládat, že minimálně část mobilizovaných sudetských Němců nebude ochotna k útvarům nastoupit, či že nebude svoje povinnosti

1938, Praha 2006, s. 557–559.

57] Jednou z největších obav, kterou velení ČSA v meziválečné době opakovaně deklarovalo, bylo, že německý útok přijde nenadále, bez vyhlášení války, nebo že bude proveden ve chvíli, kdy bude armáda teprve mobilizovat a přesouvat se na pozice. Toto nebezpečí měly alespoň částečně mírnit právě strážní prapory.

58] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 174–175.

59] Tamtéž, s. 175.

vykonávat svědomitě. Proto vůči těmto záložníkům panovala obecně ve vojsku nedůvěra.

Řada Němců z pohraničí se mobilizaci skutečně vyhnula. V případě regionů, o nichž pojednává tato studie, to znamenalo problém zejména pro těžké dělostřelectvo, v jehož řadách měli Němci vykonávat úlohu vozatajů a jejich nenastoupení k útvarům (či jejich odeslání do zázemí kvůli předpokládané nespolehlivosti) tak negativně ovlivnilo mobilitu a efektivitu našeho dělostřelectva.^{60]}

Major pěchoty Karel Bárta, jenž velel jednomu z praporů v rámci Pěšího pluku 35, vzpomínal, že v jeho jednotce tvořili vojáci německé národnosti až 50% mužstva. Zbytek mužstva byl vůči nim nedůvěřivý, což samozřejmě negativně ovlivnilo soudržnost útvaru.^{61]} Major Ouředník, taktéž od Pěšího pluku 35, udává, že se během mobilizace konala v Touškově demonstrace tamních Němců, kteří nechtěli nastoupit k vojsku. Rovněž zprávy z Chebska hovoří o tom, že němečtí branci se u svých útvarů chovali netečně a o službu (v lepším případě) nejevili zájem. Když byli coby nespolehliví následně odesíláni do zázemí, zjistilo se, že vydanou municí nemají u sebe, nýbrž že ji zamkli do kufrů. To svědčí o tom, že zřejmě neměli v úmyslu zasáhnout ani do potlačování různých povstání Freikorpsu, ani do případného boje proti regulérní německé armádě.^{62]}

Rozložení jednotek na Plzeňsku a Klatovsku

V oblasti Plzeňské čáry byly nasazeny tři takové strážní prapory. Oblast zhruba vymezenou městy Švihov a Holýšov hájil strážní prapor XV. Severně od něj, zhruba mezi městy Holýšov a Stříbro měl své linie držet strážní prapor XVI. Dále na sever od Stříbra pak byly pozice strážního praporu XVII. Na pozice strážního praporu XVII. pak už dále navazoval II. prapor pěšího pluku 18. Jižně od pozic strážního praporu XV se nacházela linie III. praporu pěšího pluku 35. Jižně od ní pak linii hájil I. prapor pěšího pluku 35, a to až k Velharticím, čili do míst, kde již nebylo zbudováno stálé opevnění.^{63]}

Z výše uvedeného tedy vyplývá, že (v pohledu od jihu k severu) fronta na Plzeňsku a Klatovsku byla obsazena takto: pěší pluk 35, strážní prapor XV, strážní prapor XVI, strážní prapor XVII a pěší pluk 18. V záloze byly Hraniční oblasti 32, pod niž všechny uvedené jednotky spadaly, k dispozici ještě další jednotky, a to včetně tanků, tančičků a obrněných automobilů, jež byly zmiňovány výše.

60] Tamtéž, s. 62.

61] Tamtéž s. 219.

62] Tamtéž, s. 233.

63] Tamtéž, s. 163.

Při bližším zkoumání rozvržení jednotek po linii dojdeme k závěru, že například I. prapor pěšího pluku 35 (prapor I/35) bránil úsek dlouhý 18 kilometrů. Pro pokrytí takového úseku disponoval prapor zhruba stosedmdesáti kulemety, což nebyl počet nikterak ohromující. Dále pak víme, že jeden kilometr obranné linie v úseku praporu I/35 bránilo průměrně 80 vojáků, čili na každých 100 metrů linie připadalo osm obránců.^{64]}

V oblasti pěšího pluku 18 stojí za zmínku jedna zvláštnost. Již bylo uvedeno, že linie opevnění obsazená tímto plukem začínala zhruba severně od Stříbra. Přesto se ale záložní III. prapor pluku 18 nacházel v Tachově, tedy nějakých 35 kilometrů před opevněnou linií. Jedna záložní rota pěšího pluku 18 pak byla dokonce umístěna až v Chebu, tedy cca 75 kilometrů od hlavního pásma obrany. Je tedy patrné, že pěší pluk 18 své zálohy umístil namísto do zápolí naopak do předpolí.^{65]} Tyto útvary tak mohly spolupracovat se SOS^{66]} a být jim ku pomoci během četných potyček s německými teroristy.

Podrobněji ke konkrétním jednotkám:

Pěší pluk 35

Legendární pětatřicátníci patří k symbolům nejen města Plzně, ale celého západočeského regionu. I když je jednotka známá spíše v souvislosti s válkami proti Turkům v 17. století, respektive z bojů v první světové válce, svoji roli sehrála i během záříjové krize 1938.

Pluk v září 1938 spadal pod Hraniční oblast 32, 1. sbor, 1. armády. Jeho velitelem byl plukovník pěchoty Rudolf Bělín. Pětatřicátníci měli hájit hlavně levé křídlo opevněných postavení, jež měla bránit přístupům k Plzni, a také kratší neopevněnou část linie mezi Vrhavčí a Velharticemi. Kupříkladu rota 1/35 bránila opevnění v oblasti Vrhavče, čili na samém jižním okraji západočeské opevněné linie (stanoviště velitele roty bylo v Mochtíně). Další nižší jednotky pěšího pluku 35 se rozkládaly severněji, a to okolo Klatov (podrobněji o dislokaci jednotek na Plzeňsku a Klatovsku výše). Lze tak předpokládat, že jejich primárním úkolem bylo bránit právě tuto oblast. Severo-východně od Klatov se pak nacházelo velitelské stanoviště plukovníka Bělína, konkrétně v objektu školy v Předslavi.^{67]}

Jak již plyne z předchozího textu, v němž byla popisována linie v západních Čechách, oblast okolo Klatov byla opevněna soustavou lehkých

64] Tamtéž.

65] Tamtéž, s. 232.

66] Jaroslav BENEŠ, *Stráž obrany státu 1936–1939*, Dvůr Králové nad Labem 2007, s. 22.

67] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 130–135.

opevnění (vz. 36 a vz. 37). Tato měl obsadit pěší pluk 35. Vzhledem k poloze Klatov a faktu, že se město nacházelo blízko jižnímu konci opevněné linie, ale hrozilo, že nepřítel může linii obejít od jihu a obrátit se směrem na sever, ať už ke Klatovům, či dokonce k Plzni. Z tohoto důvodu vzniklo v oblasti, jejíž obranou byl pověřen pěší pluk 35, ještě několik menších uzávěr. Ty byly orientovány kolmo k hlavní obranné linii Vrhavč – Ježovy. První taková úzávěra se nacházela v samotné Vrhavči. Další vznikla severně od Vrhavče a táhla se jižně od Klatovské čtvrti Luby. Tyto závěry měly bránit Klatovy před útokem z jihu. Další a nejdelší závěra (rovněž orientovaná ve směru západ-východ) se táhla z Ježov do Vlčí a protínala přibližně obce Lhovice, Červené Poříčí, Jíno a Stropčice. Na tuto závěru se měli vojáci pěšího pluku 35 stáhnout v případě, že budou ztraceny Klatovy a bude hrozit, že nepřítel od jihu potáhne směrem k Plzni.

Je známo, že výše zmíněná příčka u Vrhavče, jež měla bránit nepříteli obejít linii opevnění od jihu, byla obsazená vojáky od samého počátku.^{68]} Konkrétně se jednalo o muže z roty 1/35 spadající pod prapor I/35. Z uvedeného vyplývá, že si velení uvědomovalo zranitelnost jižního cípu Plzeňské čáry.

Velitelé československých jednotek se připravovali na nadcházející konflikt. Z těchto důvodů probíhala celá řada polních cvičení, a to i během září 1938, kdy mohla válka vypuknout takřka každým dnem. Důvodů k tomu bylo několik. Jednak naplnění starého vojenského hesla „těžko na cvičišti, lehký na bojišti“. A pak také fakt, že některé nižší jednotky, složené ze záložníků, nevykazovaly po narukování takovou bojovou hodnotu, jakou by si jejich velitelé představovali.^{69]}

Intenzivně cvičili i pětatřicátníci. Dne 8. září 1938 tak kupříkladu proběhl závod v odhadu vzdálenosti. Účastnili se jej poddůstojníci a vojíni. Hned o den později se vojáci cvičili ve střelbě z pušky a pistole (obojí vz. 24), a to jak na terč, tak na figuru. Dne 13. září opět proběhly závody ve střelbě.^{70]}

Zajímavostí je, že pěší pluk 35 přecházel z mírové na válečnou organizaci nejpozději 19. září 1938, tedy čtyři dny před vyhlášením mobilizace. Jde o potvrzení faktu, že československá armáda podnikala přípravy na válku ještě před vyhlášením mobilizace, a to jak v důsledku zostrující se mezinárodně-politické situace, tak kvůli nepokojům v pohraničí.^{71]} Existuje pro to důkaz v podobě rozkazu velitele ubytovacího místa číslo 1, jímž byla škola

68] Tamtéž, s. 165.

69] To byl mimo jiné i případ pěších pluků 151 a 152 patřících do sestavy Skupiny 1, u nichž nařídil generál Petřík intenzivní výcvik za účelem zvýšení bojové hodnoty jednotek. Případů, kdy nebyli velitelé útvarů spokojeni s úrovní výcviku mobilizovaných záložníků, bylo ale v září 1938 mnohem více, viz například pasáž o strážních praporech a některé další části této práce.

70] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 150.

71] Jde o důsledek vládních opatření z poloviny září 1938, kdy byl kvůli nepokojům v pohraničí navýšen stav armády na cca 500 000 vojáků.

v Předslavi, která ubytovávala nově příchozí mužstvo pěšího pluku 35 a dělostřeleckého oddílu 105. Pávě tento rozkaz je datován na 19. září 1938.^{72]}

Dne 25. září 1938, čili v den, kdy řada jednotek československé armády teprve mobilizovala, již prováděli pětaticátníci ve svém prostoru řadu úkolů. Šlo hlavně o strážní službu po okolních prostorech. Z rozkazu velitele pluku Bělína plyne, že velký důraz byl kladen na protileteckou obranu (podobně jako u strážních praporů; viz výše). Vojáci byli nabádáni ke zvláštní obezřetnosti. Je tedy patrné, že československé velení mělo obavy z náhlého leteckého úderu, jenž by mohla provést německá Luftwaffe. Velitel Bělín své vojáky dokonce písemně upozorňoval, že ostražitost protileteckých hlídek bude testována vlastním československým letectvem. Bělín dále apeloval na to, aby bylo mužstvo zaměstnáno a řádně ustrojeno. Bylo rovněž nařízeno, aby každý voják měl řádně upravenou plynovou masku.^{73]}

Jak již bylo uvedeno v pasáži o strážních praporech, poskytuje situace, kdy je voják nasazen v oblasti, z níž pochází, řadu výhod. Ať už jde o znalost terénu a místních specifik nebo o potenciálně kladný dopad na morálku, kdy voják hájí doslova svůj domov a domovy svých blízkých. Jak se ale ukazuje, neslo to s sebou i negativa. Plukovník Bělín tak například musel 30. září 1938 v denním rozkaze zakázat, aby vojáci navštěvovali své příbuzné, kteří žili v oblasti nasazení pluku 35.^{74]} Pokud se toto výslovně dostalo do denního rozkazu velitele, je patrné, že k podobným událostem muselo poměrně pravidelně docházet.

Již o den později, 1. října 1938, byl ale plukovník Bělín nucen vydat zcela jiný rozkaz. Tlumočil v něm poselství vrchního velitele československé armády generála Krejčího, který své podřízené seznamoval s důsledky Mnichovské dohody. Ve zmíněném denním rozkazu číslo 7 se píše: „...*Pod tlakem mnohonásobné přesily a diktátem čtyř velmocí nezbylo než odstoupit část území ČSR, obývaného Němci. Prolévání krve za celistvost dosavadního území ČSR bylo by zbytečnou obětí, neboť mnohonásobná přesila lidí a materiálu by nás stejně zdolala a vyhlídka pro existenci národa v budoucnosti by byla velmi nejistá po ztrátě množství životů a statků v nerovném boji... Zvláště (mužstvu; pozn. autora) zdůraznit, že armáda nebyla poražena, obstála čestně a své dobré jméno si zachovala. Není nečestné ustoupiti před absolutní přesilou... Tento rozkaz provádějí všichni velitelé s největším urychlením.*“^{75]}

72] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 188.

73] Tamtéž, s. 189.

74] Tamtéž, s. 191.

75] Tamtéž, s. 192.

Dělostřelecký pluk 2

Pakliže o pěším pluku 35 můžeme tvrdit, že je plzeňskou legendou, dělostřelecký pluk 2 je pak oproti tomu téměř neznámou jednotkou. Pozornost regionálních vojenských badatelů se dlouho soustředila na proslulé pětaticátíky a plzeňští dělostřelci stáli stranou zájmu.^{76]} I oni se ale účastnili dramatických dějů ze září 1938 a zanechali tak v regionu svoji dějinnou stopu.

Po vyhlášení záříjové mobilizace se početní stav dělostřeleckého pluku 2 více než dvojnásobně zvětšil,^{77]} což mu umožnilo postavit záložní útvar. Původní dělostřelecký pluk 2 z mírových dob byl nyní přejmenován na dělostřelecký pluk 32. Záložní jednotka pak byla pojmenována dělostřelecký pluk 2, čímž přejala mírové označení své sesterské jednotky z předmobilizačních časů.^{78]}

Mužstvo mobilizované do obou jednotek pocházelo z okolí Plzně. Dělostřelecký pluk 32 povolal záložníky z Bolevce, Třemošné a Ledců. Dělostřelecký pluk 2 tvořili muži z Letkova, Koterova, Starého Plzně, Tymákova a Mokroušů.^{79]}

Co se týká samotného operačního nasazení pluků 2 a 32 v září 1938, byly jejich součásti rozděleny mezi všechny tři vyšší jednotky, jež v té době na západě Čech operovaly.

Dělostřelecký pluk 2 byl kompletně podřízen 2. pěší divizi, která, jak bylo již uvedeno, měla tvořit druhosledovou operační zálohu. 2. pěší divize tak měla k dispozici velitelství pluku 2 (v čele s podplukovníkem Františkem Špačkem), I., II. a III. dělostřelecký oddíl, náhradní oddíl a zbrojní park 2 vytvořený v obcích Německá Bříza^{80]} a Zruč.^{81]}

Dělostřelecký pluk 32 byl naopak rozdělen mezi dvě vyšší jednotky, a to Hraniční oblast 32 a Skupinu 1. Velitelství pluku (včetně jeho velitele, plukovníka Jana Vlachého^{82]}) a I. a II. dělostřelecký oddíl spadaly do podřízenosti Skupiny 1. Naopak III. dělostřelecký oddíl byl podřízen Hraniční oblasti 32.^{83]}

76] Tento dluh částečně splatil Jan Kupka ve své kvalifikační bakalářské práci z roku 2013 s názvem *Dělostřelecký pluk 2 a jeho význam v dějinách města Plzně (1920–1939)*. Práce vznikla v rámci katedry historických věd FF ZČU v Plzni a jedná se o velmi podařený příspěvek k dějinám dělostřeleckého pluku 2.

77] B. HAMÁK – I. VONDROVSKÝ, *Mobilizovaná československá armáda 1938*, s. 73.

78] Jan KUPKA, *Dělostřelecký pluk 2 a jeho význam v dějinách města Plzně (1920–1939)*, Bakalářská práce FF ZČU, Plzeň 2013, s. 30.

79] Tamtéž, s. 30–31.

80] Obec v okrese Plzeň-sever, od roku 1949 nese název Česká Bříza.

81] J. KUPKA, *Dělostřelecký pluk 2 a jeho význam v dějinách města Plzně (1920–1939)*, s. 31.

82] Jan Vlachý (1895–1943) se během okupace zapojil do odbojové činnosti a působil jako krajský velitel organizace Obrana národa pro západní Čechy. V únoru 1940 byl zatčen gestapem, v říjnu téhož roku odsouzen k trestu smrti a 27. 3. 1943 popraven.

83] J. KUPKA, *Dělostřelecký pluk 2 a jeho význam v dějinách města Plzně (1920–1939)*, s. 31.

K dělostřeleckému pluku 2 (32) je ještě na místě uvést jednu zajímavost, která se sice netýká tématu této práce, ale vypovídá mnohé o pohnutých časech podzimu 1938 a o mentalitě vojáků. Když po Mnichovské dohodě došlo k exodu Čechů z odstoupených území v pohraničí, plzeňští dělostřelci mezi sebou vybrali více než 11 000 Kčs a tyto peníze věnovali uprchlíkům, kteří houfně mířili právě do Plzně a okolí. Rovněž zajistili obědy pro více než 600 dětí.^{84]}

Dragounský pluk 4

Stejně jako proslulí pětatřicátníci, i vojenské jezdectvo mělo v západních Čechách bohatou historii. Kupříkladu v Klatovech se dragouni objevili jako stálá posádka již v roce 1762 v podobě části 6. dragounského pluku tehdejší rakouské armády. V září 1938 působily v západních Čechách části dragounského pluku 4,^{85]} jenž vznikl v roce 1920 sloučením klatovského dragounského pluku 14 a dragounského pluku 2, který byl posádkou v Dobřanech. Z dobřanské posádky se následně po sloučení stala tzv. náhradní korouhev. Ta měla kromě jiného i svoji remontní eskadronu.^{86]}

Během zářijové mobilizace se většina dragounského pluku 4 nacházela na Tábořsku.^{87]} Jedná se o jasný důkaz potvrzující již výše uvedenou tezi, podle níž velení československé armády nepočítalo s variantou, že by západní Čechy bylo možno dlouhodobě ubránit, a tak si svoje kvalitní dragounské jednotky schovalo pro důležitější úseky fronty. Proto byly I. a II. korouhev dragounského pluku 4 přesunuty do míst, kde se již dalo počítat s dlouhodobější a úspěšnější obranou. Náhradní dobřanská korouhev ale v době mobilizace setrvala stále v regionu.^{88]}

I proto se 4. eskadrona^{89]} dragounského pluku 4 mohla 13. září 1938 účastnit potlačení německého povstání, jež propuklo v Poběžovicích. Nacisté při něm napadali československé a židovské obyvatelstvo, přičemž židovský obchodník Josef Baar byl dokonce zavražděn. Dragouni spolu s domažlickými četníky vzpouru potlačili a obnovili v obci pořádek.^{90]}

24. září v 0:05 hodin dorazil na dobřanskou dragounskou posádku telegram, v němž bylo oznamováno vyhlášení mobilizace. V telegramu stojí: „Mobilizace nařízena první mobilizační den dvacátý pátý září stop.“^{91]}

84] Tamtéž, s. 31–32.

85] Od 16. 12. 1933 disponuje pluk čestným názvem „Antonína Švehly“, v důsledku čehož jsou i klatovská kasárna pojmenována po tomto významném prvorepublikovém politikovi.

86] Remontní eskadrona se starala o chov a výcvik dragounských koní.

87] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 162.

88] Miloslav FAIFR, *Československá armáda v Dobřanech 1918–1938*, Dobřany 2018, s. 115. Kniha M. Faifra velmi dobře osvětluje osudy zejména těch částí dragounského pluku 4, jež spadaly pod dobřanské posádkové velitelství.

89] Posádkou v Horšovském Týně.

90] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 221–222.

91] M. FAIFR, *Československá armáda v Dobřanech 1918–1938*, s. 128.

Díky práci Miloslava Faifra je možné sledovat záznamy z válečného deníku posádkového velitelství v Dobřanech a získat tak vzhled do prvních dní mobilizace. V deníku (jehož autor bohužel není v archivech znám) nalezneme kupříkladu informaci o tom, že jeden důstojník ve výslužbě se u dobřanské posádky hlásil již deset minut po vyhlášení mobilizace. Následoval rychlý příval dalších záložníků, kteří nadšeně nastupovali ke svému útvaru a v nichž politický vývoj posledních dnů podnítl patřičnou vlnu vlastenectví a odhodlání.^{92]}

Posádkové velitelství Dobřany proto v prvních hodinách mobilizace řešilo zejména zajištění ubytovacích prostor (za něž posloužily školy, restaurační zařízení a stodoly) a stravy pro nově nastoupivší vojáky, a to nejen v Dobřanech, ale i v nedalekých Přešticích, kde se nacházely některé bojové jednotky od dragounského pluku 4. Ještě 24. září byla také aktivována jedna protiletectká palebná jednotka v Dobřanech a jedna v Přešticích. Nově příchozí záložníci prováděli prezenci a z rozkazu velení byly zakázány soukromé telefonní hovory. Autor deníku rovněž poznamenává, že k hladkému průběhu mobilizace přispívala i nálada civilního obyvatelstva, která byla dobrá a klidná.

O dva dny později, 26. září, byl velitel dobřanských dragounů požádán velitelem místního četnictva, aby mu vojáci asistovali při zatýkání členů sudetoněmecké strany SdP.^{93]} Dragouni pro tento účel vyčlenili 20 vojáků a jednoho důstojníka, kterým se ve spolupráci s četnictvem povedlo provést zatýkací akci hladce a bez jediného výstřelu.^{94]}

I přesto, že Mnichovská dohoda byla podepsána již v brzkých ranních hodinách 30. září 1938, dobřanská posádka se ještě 1. října pečlivě připravovala na blížící se konflikt.^{95]} V tento den dle válečného deníku probíhalo v okolí města několik cvičení, která měla zvýšit bojovou hodnotu záložního mužstva. Rovněž byly pro potřeby vojska přejímány civilní nákladní automobily, které dorazily z Plzně. O Mnichovské dohodě se válečný deník dobřanských dragounů zmiňuje v záznamu z 2. října. V důsledku odstoupení hraničních oblastí totiž československé velení rozhodlo, že se dobřanská posádka přesune do vnitrozemí.^{96]} Mužstvo, koně a veškerý materiál měly být přemístěny do středoevropských Hořovic.^{97]}

92] Tamtéž, s. 128–129.

93] Sudetendeutsche Partei byla sudetoněmecká nacionalistická strana založená Konradem Henleinem, jež usilovala o rozbytí československého státu.

94] M. FAIFR, *Československá armáda v Dobřanech 1918–1938*, s. 128–129.

95] Narodil například od pěšího pluku 35, jehož velitel o důsledcích Mnichova psal již v denním rozkazu z 1. 10. 1938, viz výše.

96] V důsledku Mnichovské dohody byly totiž Dobřany přičleněny k Německé říši, i když Přeštice nebo Klatovy zůstaly na území okleštěné republiky.

97] M. FAIFR, *Československá armáda v Dobřanech 1918–1938*, s. 130.

9. prapor SOS Domažlice

Jednotky Stráže obrany státu (SOS) vznikly v říjnu 1936 jako reakce na zhoršující se bezpečnostní klima jak v Evropě, tak v československém pohraničí.^{98]} V případě ohrožení státní hranice se měly tyto jednotky aktivovat. Byly složeny z četníků, státních policistů, příslušníků finanční stráže a vojenských odvedenců. Na území západních Čech působily celkem tři prapory SOS.^{99]} Jednalo se o 7. prapor SOS Falknov nad Ohří,^{100]} 8. prapor SOS Stříbro a 9. prapor SOS Domažlice.^{101]}

Na konci září 1938 čítal 9. prapor SOS Domažlice na 1200 vojáků z řad četnictva, finanční stráže a vojenských odvedenců. Prapory SOS byly děleny do čet. Domažlický prapor měl své samostatné čety v Železné Rudě, Nýrsku, Kdyni, Domažlicích, Caparticích, Hostouni, Němčicích a Plánici.^{102]}

Prapory SOS stály doslova v první linii nevyhlášené války mezi sudetoněmeckými teroristy a bezpečnostními složkami československého státu. Nejinak tomu bylo i na západě Čech. Sosáci, jak se příslušníkům SOS přezdívalo, se museli vypořádat s přepady, útoky ze zálohy a provokacemi ze strany Němců. Často přitom čelili značné přesile, protože se pražská vláda dlouho bála provést razantní zásah v pohraničí, jelikož se domnívala, že takovou akci by Hitler mohl využít jako záminku k rozpoutání války.^{103]}

Je tak známa například situace z 22. září 1938, kdy se Němci prudkým útokem zpoza státní hranice zmocnili nádraží v Alžbětíně, přičemž zajali několik československých železničářů, které následně odvedli za hranice. Směrem do Německa také odtáhli několik lokomotiv. Poté obsadili samotný Alžbětín a vrhli se i na Železnou Rudu. Příslušníci SOS přitom čelili desetinásobné přesile.^{104]} I proto se Němcům podařilo Železnou Rudu dobýt a sosáky vytlačit směrem na sever od města. O den později ale československé síly podnikly protiútok. Toho se účastnily jednotky SOS z řady okolních měst a obcí a také dvě čety od pěšího pluku 35, který byl dislokován nedaleko. Československý protiútok byl úspěšný a Němci byli nuceni ustoupit zpět za státní hranici. Ve městě za sebou ale zanechali vydrancované domy a obchody a také s sebou do Říše odvedli antifašisty z řad místního německého obyvatelstva.^{105]}

98] J. BENEŠ, *Stráž obrany státu*, s. 13.

99] Radan LÁŠEK, *Jednotka určení SOS. Díl první*, Praha 2006, s. 11–15.

100] Tehdejší název pro Sokolov.

101] Podle plánů mělo být následně zřízeno i sedm tzv. vnitrozemských praporů SOS. Jeden z nich, 17. prapor SOS, měl sídlit v Plzni. K jejich zřízení již ale kvůli Mnichovské dohodě nedošlo.

102] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 75.

103] R. LÁŠEK, *Jednotka určení SOS*, s. 188–189.

104] Tehdy stálo 422 Němců proti 43 příslušníkům SOS.

105] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 77–86.

O dobových událostech v okolí Železné Rudy a činnosti SOS máme zprávy i z hlášení posádkového velitelství v Klatovech. Píše se v něm: „*Dnes v 7:00 ráno zahájili uprchlíci^{106]} opět útok u Železné Rudy, a to v prostoru Debrník (již. Žel. Rudy) a k hotelu Belveder. U Debrníku byli viděni SS v uniformě, u Belvederu SA v uniformě. V prostoru Debrník měli vzbouřenci 2 těžké kulometry. V 9:00 hod. byla akce zlikvidována. Útočníci ustoupili k hranicím. Vlastní jednotky zaujaly původní stanoviště.*“^{107]} V hlášení se dále psalo o německém útoku na vojenský výcvikový tábor na Špičáku. Ten byl hájen osmnácti československými vojáky německé národnosti, kteří se ale útočníkům postavili na odpor a tábor ubránili.

Je tedy patrné, že ze všech v této práci konkrétně uváděných jednotek se 9. prapor SOS dostal do největšího počtu ostrých bojových střetnutí. Jak bylo uvedeno na příkladu událostí z Železné Rudy, sosáci se snažili plnit své povinnosti a obranu státní hranice chápali jako svůj zásadní úkol. Byli ale ve velmi obtížné situaci. Nejen, že čelili přesile nepřátel, která byla často zdrcující a která byla navíc přímo podporována německou armádou, zatímco československá vláda se obávala eskalace násilí a počínala si tak velmi opatrně. Potíže SOS navíc pramenily i ze složité organizační struktury sboru, jenž se skládal z příslušníků několika bezpečnostních složek, přičemž každá z daných složek podléhala jinému ministerstvu. Nevyhnutelným následkem takového nastavení byl chaos. Za to, že byly jednotky SOS v září 1938 schopny úspěšných akcí proti nepříteli, je tak možno děkovat spíše jejich konkrétním příslušníkům a nižším velitelům, kteří prokázali smysl pro povinnost, vlastní iniciativu a osobní statečnost. Lze tedy konstatovat, že vedle německých teroristů byl největším nepřítelem SOS těžkopádný systém organizace a velení a jednotky SOS tak svých bojových úspěchů dosáhly i přes velmi složitou situaci, v níž se nacházely. Je ovšem otázkou, jak by si sosáci počínali během přímého vojenského útoku na ČSR, při němž by se všechny shora uvedené neduhy projevíly v ještě větší míře.

106] Autor hlášení měl na mysli členy Freikorps, kteří uprchli za hranice do Říše a odtud podnikali výpady a přepady československého území.

107] M. JENČÍK, *Zdivočelé Sudety*, s. 76.

Závěr

Rok 1938 svou tragickou vahou dolehl na celé Československo. Západočeský region nebyl výjimkou, právě naopak. Jeho příhraniční charakter způsobil, že se stal dějištěm mnoha dílčích událostí, z nichž lze poskládat mozaiku temných dnů z doby mnichovské zrady.

Západní Čechy byly dějištěm řady henleinovských násilností. Jejich cílem se stávali občané československé národnosti, Židé, ale i Němci, kteří nepropadli nacistické ideologii. Československý stát častokrát neměl na výběr a tyto projevy otevřeného násilí musel potlačovat rovněž za použití síly. Při německých akcích a následných vládních protiakcích zemřelo na území západních Čech minimálně 26 příslušníků československých ozbrojených sil. Dalších 25 jich bylo zraněno. Na druhé straně přišlo o život rovněž přinejmenším 26 Němců a dalších 35 jich utrpělo zranění.^{108]}

Ještě větší krveprolití by ale v západočeském kraji nastalo ve chvíli, kdy by záříjová krize přerostla v regulérní válku. Z Bavorska by na naše území vtrhly silné německé oddíly, které by se střetly s československými silami Vojtechovského 1. armády. Naše jednotky by byly v nevýhodě. Hájily by dlouhou frontu a byly by početně převýšeny nepřítelem. S největší pravděpodobností by byly zatlačeny dál na východ, před Prahu, možná ještě dále. To všechno ale pouze za předpokladu, že by vůbec zvládly organizovaně ustoupit a že by nebyly zachyceny v kotlích a kapsách, kde by je nepřítel následně systematicky rozbil.

To vše jsou ale jen pouhé hypotézy. Československá armáda nedostala možnost své kvality prokázat v boji. Po podepsání Mnichovské dohody odešla ze svých západočeských pozic, aniž by vybojovala jedinou bitvu. Přesto nám její přítomnost v regionu přinesla možnost poodhalit, v jakém stavu minimálně některé části naší armády byly, jak se připravovaly na válku, co bylo jejich předností, v čem tkvěly jejich slabiny, jak plánovaly vzdorovat nepříteli a s přihlédnutím k tomuto všemu můžeme i odhadovat, jak velkou šanci měly na úspěch. Dozajista to ale nebude stačit k zodpovězení věčné a zřejmě nesmrteelné otázky, zda jsme se měli v roce 1938 bránit.

108] Tamtéž, s. 256.

Czechoslovak military power in West Bohemia during mobilization in September 1938

Summary

When Adolf Hitler seized the power in Germany in 1933, young Czechoslovak republic started to feel threat from the West. Czechoslovakia started to prepare itself for defense against much bigger and more powerful neighbour. How power of nazis raises in Germany, concerns in Prague grows alike. When German Reich annexed Austria in March 1938, Czechoslovak military and political leaders knew, that the outbreak of another war in Europe is just the matter of the time. And their country should have been just another victim of Hitler's ambitions. But Czechoslovak state did not want to give up cheaply. It invested finance, manpower and industrial and scientific capacities to military preparations for the impending conflict. The war was about to take place in Western Bohemia as well. It was a region with a large German minority, which had been distrustful or even hostile to existence of the Republic since its foundation. Hitler artfully exploited the tension between the Sudeten German minority and the Prague government. With the help of local Nazi leaders, he incited hatred between Czechs and Germans. The situation escalated in September 1938. The aggressiveness of the Nazi terrorists increased, and the security forces in Czechoslovakia were forced to use violence against them. The clashes between the Freikorps and the Czechoslovak units take place daily. Numbers of dead and wounded increased on both sides in this undeclared but bloody war in the West Bohemian borderland. The clashes took place in Tachov, Cheb, Železná Ruda and many other towns and villages across the region. The Czechoslovak government did not want to provoke a war against Germany, and so the fighting in the borderland laid on the shoulders of small Czechoslovak units, which often fought unequal fight against a stronger enemy. According to the plans of the German generals, West Bohemia should have become the scene of regular war operations. The Wehrmacht High Command planned to invade Western Bohemia, break through the Czechoslovak lines, conquer Pilsen and march on Prague. But the Czechoslovak army wanted to defend the region. It could rely on knowledge of the terrain, a line of light fortifications and mainly the determination of common soldiers and commanders. But the Czechoslovak army would have faced a much stronger and better equipped enemy. The battle between the Wehrmacht and the Czechoslovak defenders for West Bohemia never happened in the end. Politicians decided otherwise at the Munich conference. The Czechoslovak troops had to abandon a large parts of the West Bohemia and leave them to the Third Reich.

